

WSTĘP

Niniejsza bibliografia powstała w związku z obchodzoną w tym roku setną rocznicą odzyskania niepodległości przez Polskę. Po 123 latach zaborów ziściły się marzenia naszych przodków i Polska ponownie stała się niepodległym krajem. Odzyskanie niepodległości nie było jednak jednym, krótkotrwałym wydarzeniem, lecz procesem rozciągniętym w czasie. *Polska odzyskała niepodległość niejako na raty. Najpierw rozpadła się monarchia habsburska, następnie w wyniku poniesionej klęski Niemcy opuścili ziemie okupowane w byłym zaborze rosyjskim, wreszcie wybuch powstania wielkopolskiego wypędził ich z tej prowincji. Pomorze powróciło do Polski w 1920 r. na mocy traktatu wersalskiego, Ślązacy zaś trzykrotnie chwyтали za oręż (w 1919, 1920 i 1921 r.) dla przyłączenia swej ziemi do macierzy polskiej*¹. Proces formowania granic nowo powstałej II Rzeczypospolitej trwał więc w praktyce kilka lat i składał się z wielu etapów, mających różnego rodzaju znaczenie dla poszczególnych obszarów dawnych zaborów i terenu całego kraju. Datą, która stała się symbolem zwińczenia dążeń niepodległościowych naszych przodków, jest dzień 11 listopada. Tego dnia, w 1918 roku, Rada Regencyjna przekazała Józefowi Piłsudskiemu zwierzchnictwo nad Wojskiem Polskim. W tym samym dniu nastąpiło podpisanie przez Niemcy rozejmu z państwami Ententy, co skutkowało zakończeniem działań militarnych prowadzonych przez uczestników I wojny światowej. Już w 1937 roku zostało ustanowione Narodowe Święto Niepodległości, przypadające właśnie 11 listopada². Okupacja niemiecka w czasie II wojny światowej i powojenny ustrój kraju sprawiły, że oficjalne świętowanie odzyskania niepodległości przez dziesiątki lat nie było w Polsce możliwe. Od 1989 roku ponownie każdego roku odbywają się 11 listopada uroczyste obchody rocznicowe, przybierające różnorodne formy i organizowane przez różne osoby i instytucje.

W odniesieniu do niniejszego spisu bibliograficznego odzyskanie niepodległości utożsamiane jest symbolicznie z dniem 11 listopada 1918 roku. W praktyce jednak autor zestawienia brał pod uwagę również wydarzenia nieco wcześniejsze (szczególnie powrót Piłsudskiego z Magdeburga do Warszawy) i te, które nastąpiły w kilku kolejnych dniach listopada 1918 roku (do utworzenia rządu Jędrzeja Moraczewskiego). Ten sposób działania ma też odzwierciedlenie w adnotacjach (wskazanie w ramach poszczególnych publikacji

¹ Witos o demokracji : wybór przemówień, pism i rozmów Wincentego Witosa, oprac. i poprzedził wstępem, esejem o Witosie oraz wprowadzeniami i komentarzami Jan Borkowski przy współpr. Wiktora Kulerskiego jr., Warszawa 1995, s. 73.

² Dz. U. z 1937 r., nr 33, poz. 255.

zakresu stron, na których znajduje się tekst poświęcony odzyskaniu niepodległości). Aby jak najlepiej służyć zaspokojeniu różnorodnych potrzeb użytkowników, zakres bibliografii jest jednak w praktyce nieco szerszy – obejmuje on np. także te publikacje, których tematyka dotyczy I wojny światowej, widzianej z punktu widzenia polskich interesów i nadziei niepodległościowych. Odnotowane zostały również te prace, które prezentują sytuację społeczną lub gospodarczą ziem polskich w momencie odzyskania przez nasz kraj niepodległości i krótko po tym wydarzeniu. W ramach zestawienia zarejestrowane zostało również piśmiennictwo dotyczące Józefa Piłsudskiego i innych osób szczególnie zasłużonych dla odzyskania przez nasz kraj wolności (I. Daszyński, R. Dmowski, W. Korfanty, I. J. Paderewski i W. Witos). Publikacje te mają zwykle dość szeroki zasięg chronologiczny i obejmują niekiedy nawet cały okres życia danej osoby (pominięte zostały jednak prace dotyczące poszczególnych wydarzeń, które związane były z życiem wymienionych osób, ale nie miały ścisłego związku z odzyskaniem przez Polskę niepodległości). Spis objął swym zakresem także piśmiennictwo dotyczące historii świętowania odzyskania niepodległości w naszym kraju i poświęcone sposobom przedstawiania tego wydarzenia w szkolnych podręcznikach do nauki historii. Najważniejszym elementem bibliografii jest jednak dział rejestrujący scenariusze – głównie apeli i spektakli – przydatne nauczycielom i bibliotekarzom do organizowania obchodów odzyskania niepodległości.

Układ zasadniczy zrębu głównego bibliografii oparty jest na klasyfikacji systematycznej, opracowanej na potrzeby tego spisu. Najbardziej złożoną budowę ma ostatni, najobszerniejszy dział, zawierający scenariusze uroczystości. Przydziel do poszczególnych grup, odnoszących się do poziomów nauczania, bazował (w miarę możliwości) na informacjach, które udało się znaleźć w treści poszczególnych pozycji (np. wyraźnie wskazane przeznaczenie; informacje o szkołach, w których dany scenariusz został wykorzystany i klasach, do których należeli uczniowie biorący udział w przeprowadzeniu apelu czy spektaklu). W wielu jednak sytuacjach przydział, na podstawie oceny skali trudności realizacji lub odbioru danego scenariusza, został stworzony przez opracowującego bibliografię. Z uwagi na najnowszą reformę oświaty, likwidującą gimnazja, pominięty został ten poziom edukacji – pozycje, które są dla niego przeznaczone zostały włączone do materiałów przeznaczonych dla klas 4-8 szkół podstawowych. Podział na poszczególne poziomy edukacji jest z założenia podziałem o charakterze orientacyjnym – liczne scenariusze, niekiedy bez żadnych ingerencji, a czasem po większych lub mniejszych modyfikacjach, z powodzeniem można zastosować na niższym lub wyższym poziomie nauczania. Ostateczna decyzja zawsze będzie należała do organizatora konkretnych

obchodów, a wpływ na nią powinna mieć m.in. znajomość poziomu wiedzy i predyspozycji uczestników i odbiorców danego apelu czy spektaklu. Dla wygody użytkowników materiały w poszczególnych działach (z pominięciem bibliografii i netografii) zostały podzielone na wydawnictwa zwarte i artykuły z czasopism. Dzięki temu dla każdej grupy materiałów powstały dwa zestawy opisów bibliograficznych – dokumentów, które (w większości) można wypożyczyć z biblioteki, a także tych, z których skorzystać można tylko na miejscu. Najniższym stopniem porządkowania materiału bibliografii jest szeregowanie alfabetyczne. W dziale trzecim, w ramach poszczególnych typów dokumentów, nadrzędnym wobec szeregowania alfabetycznego jest szeregowanie przedmiotowe. Opisy zostały uszeregowane w pierwszej kolejności według wyróżnionych poprzez spacjowanie, uszeregowanych abecedłowo nazwisk osób, których dotyczą prace, a dopiero w ramach tych skupień zastosowano szeregowanie alfabetyczne.

Bibliografia jest spisem selekcyjnym, rejestrującym wyłącznie piśmiennictwo znajdujące się w zbiorach Biblioteki Pedagogicznej im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej w Toruniu, a także scenariusze obchodów rocznicowych dostępne w internecie. Dokumenty podlegały również selekcji merytorycznej. Odrzucone zostały publikacje, które w niewielkim tylko stopniu dotyczą omawianych zagadnień.

Jest to bibliografia retrospektywna, której zasięg chronologiczny wyznaczają lata 1990-2018. Dzięki tak przyjętej cezurze czasowej spis rejestruje tylko piśmiennictwo najnowsze, pomija zaś publikacje starsze, mogące niekiedy budzić wątpliwości co do aktualności zawartych w nich informacji bądź ich kontekstu ideologicznego. Jedynym odstępstwem od przyjętego zasięgu chronologicznego jest zarejestrowanie wszystkich tomów *Pism zbiorowych J. Piłsudskiego* (trzy pierwsze spośród dziesięciu tomów przedrukowanego fotooffsetowo dzieła ukazały się w 1989 roku, kolejne zaś w następnych latach – wobec tego także i te najwcześniej wydane tomy zostały włączone do spisu).

Zasięg terytorialny spisu jest nieograniczony, a zasięg językowy został ograniczony do dokumentów wydanych w języku polskim.

Zasięg autorski jest nieograniczony i obejmuje prace różnych autorów. Dział poświęcony osobom szczególnie zasłużonym dla odzyskania niepodległości ma w większości charakter bibliografii osobowej przedmiotowej – jedynie kilka spośród zarejestrowanych publikacji odnoszących się do Piłsudskiego i Witosa to piśmiennictwo autorstwa tych dwóch osób.

Zasięg wydawniczo-formalny jest ograniczony i uwzględnia wydawnictwa samoistne (zwarte), utwory (artykuły z czasopism i dzieł zbiorowych) oraz fragmenty (rozdziały prac

autorskich). Zasób uwzględnionych czasopism jest ograniczony do pism znajdujących się w zbiorach toruńskiej Biblioteki Pedagogicznej. Ponadto, aby spis miał ponadczasową wartość informacyjną, pominięte zostały niektóre tygodniki o charakterze społeczno-politycznym, w odniesieniu do których polityka gromadzenia zbiorów biblioteki przewiduje przechowywanie tylko trzech najnowszych roczników.

Zarejestrowane zostały materiały o różnorodnej formie piśmienniczej. Pośród publikacji o charakterze historycznym znajdują się zarówno prace popularnonaukowe, jak i naukowe, a także nieliczne przykłady literatury adresowanej do dzieci i młodzieży. Najbogatszą grupę tworzą publikacje fachowe o charakterze metodycznym – scenariusze obchodów odzyskania niepodległości (a także nieliczne scenariusze gier dydaktycznych i lekcji dotyczących omawianej tematyki). Uzupełnieniem powyższego zasobu jest literatura piękna, której tematyka dotyczy odzyskania niepodległości i Józefa Piłsudskiego, a także kilka publikacji o charakterze bibliograficznym.

Spis zawiera wyłącznie opisy bibliograficzne sporządzone z autopsji, wykonane na podstawie zbiorów Biblioteki Pedagogicznej im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej w Toruniu (a także scenariusze dostępne w internecie). Opisy bibliograficzne książek sporządzono kierując się normą PN-82/N-01152/01 *Opis bibliograficzny : książki*; opisy artykułów z czasopism zgodnie z normą PN-N-01152-2 *Opis bibliograficzny : wydawnictwa ciągłe*; opisy publikacji elektronicznych w oparciu o normę PN-N-01152-13 *Opis bibliograficzny : dokumenty elektroniczne*.

Większość pozycji bibliograficznych wzbogaconych jest o adnotacje. Ich zadaniem jest dostarczenie dodatkowych informacji dotyczących zawartości i/lub przeznaczenia danej publikacji i ułatwienie wyboru pozycji najbardziej przydatnej, bez konieczności wcześniejszego zapoznawania się z jej treścią. Treść niektórych adnotacji (np. informacje dotyczące czasu trwania uroczystości przeprowadzonej zgodnie z danym scenariuszem lub nieliczne dotyczące przeznaczenia scenariusza) została przejęta z opisywanych publikacji. Pozostałe zaś zostały sporządzone przez twórcę bibliografii.

Układ spisu został sporządzony w oparciu o normę PN-76/N-01153 *Kompozycja wydawnicza i typograficzna bibliografii specjalnych w układzie działowym lub systematycznym*. Uzupełnieniem zrzębu głównego jest spis treści (wyszczególniający wszystkie działy wraz z poddziałami), wstęp, wykaz zastosowanych skrótów, wykaz tytułów uwzględnionych czasopism i indeks osobowy. Indeks szereguje alfabetycznie nazwiska autorów, współpracowników i osób będących przedmiotem treści dokumentów zarejestrowanych w zrzębie głównym bibliografii. Numery przy nazwiskach odsyłają

do pozycji bibliograficznych (pogrubieniem zaznaczono numery odnoszące się do pozycji o charakterze przedmiotowym).

Jubileusz stulecia odzyskania niepodległości w naturalny sposób pobudza zainteresowanie historią najnowszą naszego kraju, a także skłania do godnego upamiętnienia tego niezwykle ważnego wydarzenia sprzed wieku. Rocznicą ta i związane z nią wychowanie do wartości i kształtowanie patriotycznych postaw uczniów jest jednym z podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2018/2019. Zadaniem tej bibliografii jest więc także wyjście naprzeciw tym wymaganiom poprzez ułatwienie dostępu do materiałów opisujących wydarzenia i postaci historyczne, a także publikacji o charakterze metodycznym i repertuarowym. Spis jest adresowany przede wszystkim do nauczycieli, wychowawców i bibliotekarzy, pracowników i członków różnych instytucji i organizacji – organizatorów uroczystości jubileuszowych, a także wszystkich osób interesujących się historią Polski.